

BRAT NASZEGO BOGA. Międzynarodowe Sympozjum Naukowe na zakończenie Roku Adama Chmielowskiego – Świętego Brata Alberta (Klasztor Ojców Bernardynów w Lublinie, 16.12.2017)

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, ustanawiając rok 2017 Rokiem św. Brata Alberta, podkreślił znaczenie jego twórczości i dzieł miłosierdzia dla dziedzictwa narodowego. Upływający rok przyniósł wiele wydarzeń kulturalnych i modlitewnych upamiętniających Brata Alberta. Jego zwieńczeniem było sympozjum naukowe *Brat naszego Boga* poświęcone osobie i dziełu tego wybitnego Świętego odbywające się 16 grudnia 2017 roku w Lublinie pod auspicjami polskich i zagranicznych ośrodków naukowych.

Organizatorami sympozjum byli: proboszcz Parafii św. Brata Alberta w Lublinie i ojcowie bernardyni, Instytut Kulturoznawstwa KUL, Instytut Dialogu Kultury i Religii UKSW, Zakład Biblijny Wydziału Teologicznego UAM oraz Ośrodek Studiów Franciszkańskich na Wydziale Teologicznym UPJPII. Wydarzenie zostało objęte patronatem przez Komitet Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk (KNT PAN), Prowincję Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (OO. Bernardyni), Zgromadzenie Sióstr Albertynek (ZSAPU) oraz Zgromadzenie Braci Albertynów (ZBAPU).

Sympozjum rozpoczęło się Mszą św. w kościele parafialnym pw. św. Brata Alberta pod przewodnictwem o. Konrada Cholewy, delegata ojca prowincjała. W wygłoszonej homilii o. Konrad, definitor prowincji, podkreślił, że Bóg wciąż posyła nam proroków, czyli świętych, by wskazywali drogę do Chrystusa, którą często gubimy. Takim prorokiem był właśnie Brat Albert. Po Mszy św. Oaza Dzieci Bożych przedstawiła program poetycko-modlitewny o św. Bracie Albercie.

Obrady sympozjum otworzył proboszcz Parafii św. Alberta w Lublinie o. Radości Wójcikowski, który wspominał o licznych inicjatywach parafialnych podjętych w Roku Świętego Brata Alberta w celu uczczenia Patrona, m.in. o koncercie *Artyści artyście. Św. Bratu Albertowi* i wystawie upamiętniającej Brata Alberta otwartej w rocznicę jego kanonizacji.

Pierwszym prelegentem był prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, który zaprezentował referat *Pielgrzymowanie duchowe św. Brata Alberta*. Prelegent podkreślił, że owocem pielgrzymowania duchowego Adama Chmielowskiego było braterstwo jako idea, w której zamkają się wszelkie godności, tytuły, zasługi i „imiona” Świętego: artysta, mistrz, bohater, powstaniec, opiekun ubogich, mistyk wspierający ubogich, patron czynnej

miłości bliźniego, ubogi dla ubogich, bezdomny dla bezdomnych. W braterstwie odkrył on więź łączącą wszystkich ludzi stworzonych na obraz i podobieństwo Boga. To braterstwo odkrywał najpierw wśród przyjaciół – artystów pokrewnego ducha, wrażliwych na piękno, zarówno wierzących, jak i niewierzących. Autor zwrócił uwagę, że służba ubogim była dla św. Brata Alberta służbą Jezusowi Chrystusowi, ponieważ odkrywał w nich i ratował najpiękniejszy obraz Bożego podobieństwa. Zrozumiał, że ubodzy symbolizują los każdego człowieka. W duchowym pielgrzymowaniu szedł za przykładem świętych: Franciszka z Asyżu, Jana od Krzyża, Wincentego à Paulo i Ignacego Loyoli. Był człowiekiem nieustannie poszukującym, pełnym twórczego niepokoju właściwego dla artysty i jednocześnie żyjącym Bożym pokojem.

Następnie o. dr hab. Romuald Henryk Kośla OFM z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie wystąpił z referatem *Myśl duchowa wielkich mistyków w pismach św. Brata Alberta*. Opracowanie prezentowało wpływ myśli i postaw duchowych trzech świętych Kościoła różnych epok. Święty Franciszek z Asyżu ukazany został jako święty od doświadczenia miłości i uwielbiającej wdzięczności. Święty Jan od Krzyża to dla Alberta Święty od Nocy Ciemnej, który stał się przewodnikiem w procesie przechodzenia od własnego „ja” do „ja” Boskiego, obecnego w człowieku przez Miłość. Trzeci Święty to Wincenty à Paulo, od którego Brat Albert zaczerpnął ideę sprawiedliwości wobec ubogich. Myśl o tym, że służąc ubogim, wyświadcza się im sprawiedliwość, odnalazła w działaniu Brata Alberta praktyczną wykładnię. Jego droga wiary okazała się drogą poznania wielkiej mocy Krzyża i Bożej potęgi w ogromie słabości własnej i tych, którym oddał serce i czas.

Ojciec prof. dr hab. Adam Ryszard Sikora OFM z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu wygłosił referat zatytułowany *Biblia w życiu św. Brata Alberta w świetle jego „Pism”*. Na wstępie Prelegent przytoczył wypowiedzi Brata Alberta o Piśmie Świętym, następnie podał statystykę cytatów i nawiązań do tekstów biblijnych w jego *Pismach*. Zwrócił uwagę na dużą liczbę aluzji biblijnych, zarówno ze Starego, jak i Nowego Testamentu. W części interpretacyjnej wykładu, za Hansem Ursem von Balthasarem, który wprowadził pojęcie Ducha Świętego jako „egzegety Jezusa”, Autor podjął refleksję nad egzegetami Brata Alberta. Jako głównego i pierwszorzędowego wskazał Ducha Świętego, a jako egzegetów pomocniczych: św. Franciszka z Asyżu, św. Jana od Krzyża, św. Wincentego à Paulo i św. Ignacego Loyolę. Podkreślił, że św. Brat Albert wszystkie teksty, zarówno Starego Testamentu, jak i Nowego Testamentu interpretuje w kluczu chrystologicznym. Przywoływane przez niego teksty biblijne, trafnie adaptowane do konkretnych sytuacji i interpretowane z prostotą człowieka rozmiłowanego w Bogu, zdradzają jego *sentire cum Ecclesia*. Nosi on w sobie Chrystusową Ewangelię, emanuje nią nie tylko poprzez cytaty czy nawiązania widoczne w *Pismach*, ale poprzez ujmujący sposób życia, w którym nie ma niczego na pokaz.

Profesor dr hab. Zdzisław J. Kijas OFMConv z Seraphicum (Pontificia Facoltà Teologica di san Bonaventura) w Rzymie podjął refleksję na temat *Święty Brat Albert – nadzieja większa niż życie*. Autor postawił tezę, że nadzieja obleczona w szaty miłosierdzia stanowi odpowiedź na wiele pytań dotyczących tajemnicy życia Brata

Alberta. Dzięki sile pochodzącej z chrześcijańskiej nadziei Święty zdołał pokonać przeciwności i cierpienia, by następnie zanieść tę nadzieję w środowiska nędzarzy i przywrócić im utraconą godność oraz poczucie dziecięctwa Bożego. Przesłanie nadziei powiązanej z ideą miłosierdzia, które stało się treścią życia Adama Chmielowskiego – św. Brata Alberta, Autor zaczerpnął z Listu pasterskiego Konferencji Episkopatu Polski *Idźmy naprzód z nadzieją*, a uzupełnił nauczaniem papieży: Jana Pawła II w encyklice *Dives in misericordia*, Benedykta XVI w encyklice *Spe salvi* i Franciszka w bulli *Misericordiae vultus*. Brat Albert staje się wzorem nadziei większej niż życie, wpływającej z ewangelicznej prawdy o Ojcu z troską pochylającym się nad marnotrawnym synem.

Siostra dr hab. Beata Zarzycka ZSAPU z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przedstawiła referat *Znaczenie kryzysu w przemianie wewnętrznej Adama Chmielowskiego – Brata Alberta. Ujęcie psychologiczne*, w którym dokonała analizy kryzysu przeżytego przez Adama Chmielowskiego oraz omówiła jego znaczenie dla procesu wewnętrznej przemiany Adama. Referat zawierał trzy części. W pierwszej Autorka zaprezentowała sylwetkę psychologiczną Adama Chmielowskiego. Wyakcentowała zwłaszcza te właściwości jego osobowości, które tworzyły perspektywę ułatwiającą zrozumienie specyfiki przeżywanego kryzysu. Część druga poświęcona została analizie doświadczenia kryzysu – jego kontekstu sytuacyjnego i specyfiki treściowej. Ostatnia część zawierała ocenę skutków kryzysu dla rozwoju duchowego Adama Chmielowskiego.

Doktor Małgorzata Gorzelewska-Namiota z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie wygłosiła referat zatytułowany *Czy Adam Chmielowski był impresjonistą?* Prelegentka omówiła drogę artystyczną Adama Chmielowskiego, poczynając od wykształcenia, początkowo w Warszawskiej Klasie Rysunkowej, a następnie w Królewskiej Akademii Sztuk Pięknych w Monachium. Wskazała na jego fascynację sztuką Wenecjan i Nazareńczyków, neoromantycznymi obrazami Arnolda Böcklina oraz światem antycznej Grecji, baśni, legend i mitów, w którym malarz odnajdywał wartości etyczne i prawdy egzystencjalne. Chmielowski malował obrazy o tematyce powstańczej, portrety, pejzaże, nokturny, aby ostatecznie zgłębić duchowy wymiar sztuki w malarstwie religijnym. Jego skromny pod względem ilościowym dorobek zbliża jego twórczość do założeń programowych realizmu, ale także zapowiada nurt symbolizmu o romantycznym rodowodzie.

Ojciec dr Cyprian Janusz Moryc OFM z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zaprezentował referat *Ecce Homo – ikona rewolucji miłosierdzia*, w którym dokonał charakterystyki najsłynniejszego obrazu Adama Chmielowskiego. Prelegent ukazał genezę i charakterystykę wizerunków Chrystusa w typie *Ecce Homo*, a także ewangeliczne źródło motywu. Następnie podjął pytanie o walory zbliżające obraz Chmielowskiego do dzieł malarstwa ikonowego, analizując miejsce powstania dzieła, sposób pracy artysty oraz cechy formalno-stylistyczne. Przedstawił również dzieje obrazu, dokonał jego opisu i interpretacji. Uzupełnił je refleksją na temat rewolucji miłosierdzia Brata Alberta, który – odchodząc od istotnych w tym czasie ruchów społecznych – dokonał radykalnego wyboru życia Ewangelią w realiach świata i podjął heroiczne

dzieło pełnienia uczynków miłosierdzia poprzez identyfikację z najuboższymi. Na zakończenie Autor przytoczył legendę o rzekomym pozowaniu żebraka do obrazu *Ecce Homo*, która jest metaforą poszukiwania Boskiego piękna wśród odrzuconych.

Magister lic. Albert Wach OCD, rektor Wspólnoty Teresianum z Rzymu, zaprezentował referat *Św. Brat Albert – polski św. Franciszek*. Podjął w nim próbę zestawienia życia i dzieła św. Brata Alberta z jednym z jego duchowych mistrzów, św. Franciszkiem z Asyżu. Prelegent, wychodząc od wędrówki po miejscach franciszkańskich w Umbrii, przeprowadził słuchaczy po istotnych miejscach w biografii św. Brata Alberta, poczynając od miejsca urodzenia, czyli Igołomi, przez kolejne miejsca zamieszkania i studiów, m.in. Warszawę, Puławę, Monachium, Lwów, przez nowicjat u jezuitów w Starej Wsi, a następnie Podole – miejsce duchowego odrodzenia, aż po Kraków, gdzie wypełniło się jego powołanie ojca ubogich. Ta wirtualna pielgrzymka była punktem wyjścia do refleksji nad franciszkańskimi inspiracjami w dziele Brata Alberta, które przejawiały się w umiłowaniu ubóstwa i oddaniu Chrystusowi Ukrzyżowanemu.

Doktor hab. Szczepan T. Praśkiewicz OCD, Konsulator Watykańskiej Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych z Rzymu przedstawił referat *Złączeni w służbie Bogu i Ojczyźnie. Przyjaźń Adama Alberta Chmielowskiego z Edwardem Waclawem Nowakowskim OFMCap i Józefem Rafałem Kalinowskim OCD*. Omówił w nim dzieje przyjaźni i wzajemnego oddziaływania trzech wielkich bohaterów powstania styczniowego, utalentowanych charyzmatyków, ludzi wybitnych i świętych, którzy przez swoje życie, działalność patriotyczną, charytatywną, pisarską, artystyczną, naukową, wydawniczą i duszpasterską wywarli ogromny wpływ na społeczeństwo polskie, zwłaszcza w środowisku krakowskim. Autor przywołał zarówno publikacje, jak i tablice czy pamiątkowe epitafia, a nadto dzieła sztuki ukazujące tę przyjaźń. Dokumentacja faktograficzna została uzupełniona o rys duchowości św. Brata Alberta, który, dzięki przyjaźni z kapucynem o. Nowakowskim i karmelitą bosym o. Kalinowskim, zbliżył się do duchowych dzieł wielkich zakonodawców – św. Franciszka z Asyżu i św. Jana od Krzyża. Autor dostrzegł paralelizm ideowy trzech przyjaciół, polegający na bezgranicznym oddaniu drugiemu człowiekowi w zaradzaniu jego nędzy materialnej i moralnej. Źródłem ich heroizmu była miłość Boga, a przyjaźń umocniona w szkole Ewangelii zaowocowała opinią świętości ich życia.

Ostatni referat, opracowany przez prof. dr hab. Władysławę Bryłę z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, nosił tytuł *Legenda Albertyńska w literaturze*. Prelegentka wykazała, że osoba Brata Alberta, a wcześniej Adama Chmielowskiego, bywa ujmowana w literaturze w sposób dwojaki. Zgodnie z definicją legendy jako gatunku literackiego, silnie skonwencjonalizowanego, może być to poszukiwanie i akcentowanie niezwykłych wydarzeń z życia: narodziny, chrzest, akty heroiczne, przełom duchowy, dzieło i inne. Zgodnie z drugą definicją legendy – jako tekstu do czytania – postać i dzieło Brata Alberta staje się „tworzywem literackim”, opartym na wspomnieniach, opiewanym w poezji i dziełach panegiryczno-dydaktycznych, portretowanym w powieściach biograficznych, w powieściach „z kluczem” i w dramatach. Wspólną cechą tych utworów jest Brat Albert jako „zagadka psychologiczna”

i jako „mocarz ducha”, który doczekał się chwały ołtarzy i do dzisiaj potrafi poruszać serca czytelników. Zwykle są to utwory pisane polszczyzną ogólną i bez szczególnych amplifikacji.

Na zakończenie swoją refleksją na temat aktualności przesłania albertyńskiego i doświadczeniem w posługiwaniu ubogim i bezdomnym podzielił się br. Paweł Flis, brat starszy ze Zgromadzenia Braci Albertynów Posługujących Ubogim.

Celem sympozjum było wielowymiarowe i twórcze spojrzenie na św. Brata Alberta. Prelegenci, oprócz prezentacji materiału faktograficznego, podjęli interpretację dzieł Świętego, zarówno tych duchowych, jak i społecznych oraz artystycznych. Przedmiotem naukowej refleksji były źródła, z których Brat Albert czerpał swoją „oczywistość w dobroci”, a także jego duchowe oddziaływanie na ubogich oraz członków założonych przez niego zgromadzeń zakonnych. Szeroko omówiony został wątek twórczości artystycznej Adama Chmielowskiego oraz recepcja jego osoby i dzieła w literaturze i kulturze polskiej. Zaprezentowane referaty pozwoliły na nowo spojrzeć na niezwykłą postać Świętego i zbliżyć się do tajemnicy spotkania człowieka z Bogiem, który uzdalnia do radykalnych wyborów. Różnorodność podjętych tematów, wnikliwość analiz i kunszt słowa w plastyczny sposób kreśliły sylwetkę św. Brata Alberta, ukazując go w różnych odsłonach – jako pielgrzyma, mistyka, miłośnika Chrystusa, człowieka cierpiącego, ale przepelnionego nadzieją, ojca ubogich, przyjaciela, artystę i wzór do naśladowania. Ożywienie pamięci o fascynującej osobowości Świętego stanowi nie tylko zwieńczenie Roku Adama Chmielowskiego – Świętego Brata Alberta, ale jest także punktem wyjścia do aktualizacji przesłania miłosierdzia we współczesnym świecie.

Jaromił Wójcikowski OFM
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II